

PREMIJE V GOSPODARSTVU

V svetu imajo danes vrsto metod premijskega nagrajevanja doseženih uspehov v delu in poslovanju podjetja. Ena izmed takih metod je metoda obračuna po obratih ali samostojnih ekonomskih enotah, ki ga opravljajo po stalnih cenah s premijami za dosežene uspehe ekonomske enote. Takoj pa moramo poudariti, da se ta metoda lahko uporablja v podjetjih s serijsko in masovno proizvodnjo, medtem ko je v tistih podjetjih, kjer se opravlja proizvodnja predvsem po naročilih (po kosu), ta metoda težje uporabljiva.

Treba je tudi naglasiti, da za uporabo te metode ni zadosti samo izdelati pravilnik. Pravilnik je samo končni rezultat dolge in podrobne organizacije podjetja v pogledu ugotavljanja ekonomskih enot, za katere bo opravljen obračun, ter drugih ele-

mentov. Tako delo traja včasih več mesecev pa tudi leto dni, ker je odvisno od zamotanosti procesa proizvodnje in velikosti podjetja.

Naši predpisi omogočajo tak obračun. V Uradnem listu FLRJ z dne 4. maja je objavljena posebna odločba o izračunavanju uspeha gospodarskih organizacij po posameznih gospodarskih enotah z uporabo metode obračunavanja po stalnih cenah.

Organizacijo obračuna po samostojnih ekonomskih enotah je opravljalo nekoliko birojev za organizacijo podjetja iz Zagreba skupno s strokovnjaki — njihovimi sodelavci, ki so izkoristili izkušnje gospodarsko bolj razvitih držav, tako da imamo danes v naši državi že okrog 30 podjetij, ki so organizirana po tej metodi.

medtem ko se je deloma jasno pokazalo, da je znižanje stroškov surovin in materiala nastalo zaradi znižanja normativa. Zanimivo je znižanje stroškov, ki so ga dosegli v četrtem obratu. To znižanje je tudi tu deloma rezultat znižanja ambalaže, s katero je bila proizvodnja obremenjena že v letu 1954, toda normativni porabe materiala so znatno nižji, to pa zaradi večje skrbi za vzdrževanje strojev in zaradi sprememb, ki so jih napravili v procesu proizvodnje in na instalacijah. Znižanje je bilo tolikšno, da so lahko znižali tudi prodajno ceno.

Zanimivo je tudi znižanje v prodajni režiji. Tu so dokaj znižali stroške za reklamo. Analiza ugotavlja, poleg drugega, da so bili stroški za reklamo verjetno previsoko planirani, ker v letu 1954 niso dovolj gledali na to, katera reklama je potrebna, katera pa ne, in da letos bolj gledajo na izdatke za reklamo.

PRAVILNIK O PREMIJAH

Pravilnik o premijah v kemični industriji »Zorka« podrobno ugotavlja pravice in pogoje za doseglo premije. Njegove glavne značilnosti so naslednje:

Za osnovo za premije jemljejo:

— izvršitev plana proizvodnje, prihranke materiala za izdelavo, reklamacije za kvaliteto proizvoda, izpolnitev norm, znižanje lastne cene.

Pravilnik se nanaša na tiste delavce in uslužbence, katerih delovnega učinka ne merijo z normo, ali pa je tehnološki proces sam tak, da ne morejo prekoračiti norme. Sredstva za premije se stekajo iz dela znižanja lastne cene po uredbi o obdavčenju izrednega dobička in premiranju za znižanje lastne cene, dela premije za prihranke materiala, ki ga določa družbeni plan okraja, in dela dobička podjetja, ki je namenjen za plače.

Sklad za premije sestoji iz dveh delov: temeljni sklad in rezervni sklad za premije. Rezervni sklad je namenjen za tista obdobja, kadar ne ostvarjajo dovolj sredstev za premije, vendar so si posamezniki s svojim

delom pridobili pravico do premij.

Pravico do premij imajo tisti delavci in uslužbeni, katerih delovno mesto je s pravilnikom za to določeno, kar konkretno zajema okrog 14% zaposlenih delavcev in uslužbenecv.

Premijske osnove so še nadalje obdelane in razčlenjene po faktorjih. Pri tem jemljejo za prihranke materiala faktorje v odnosu na odstotek prihranka. Tako gredo na primer faktorji od 0,50, če je potrošek 30% večji od normativa, do 2,0 pri prihranku 15%, nakar naglo padajo, tako da pri 20% prihranku znaša faktor komaj 1,20. Padeč faktorja po prihranku večjem od 15% so uvedli zato, ker domnevajo, da so v tem primeru bili normativni potroška materiala postavljena slabo ali netočno.

Za izvršitev norme 100% znaša faktor 2, medtem ko je pri izpolnitvi norme od 80 do 84% faktor 0,90. Pri izvršitvi norme nad 125% pa znaša faktor le 0,60.

Pri reklamacijah pa je najvišji faktor v primerih, če ni reklamacij. Ta faktor pada tako, da pri 3 odstotkih reklamacij

znaša komaj 0,50, nad 3% pa 0,40.

Za vsako delovno mesto, ki je določeno za premije, so odredili število točk. Največje število točk imata direktor in tehnični direktor, to je po 30. Te točke se za posamezna delovna mesta manjšajo do 10.

Ko računajo premijo, najprej pomnožijo tarifno postavko s številom točk posameznika in delijo s 100 ter tako dobijo premijsko osnovo. To premijsko osnovo nadalje množijo s proizvodnim faktorja in dobijo konkretno premijo.

Doseženi rezultati kažejo, da imajo posamezniki pravico do premije, ki v vseh devetih mesecih ni dosegla niti mesečne plače po tarifni postavki, pri mnogih pa niti 20%, kar pomeni, da so norme za doseglo premije precej ostro postavljene. Ne bi pa mogli reči, da je odredba pravilnika, po kateri posameznik ne more med letom prejeti za premijo več kot dve mesečni plači, zasnovana na ekonomskih načelih. Verjetno so se takrat, ko so postavljali metodo obračunavanja, bali, da bodo plače porastle. Vse to pa bi lahko rešili tudi drugače.

DRUGI PRIMERI

Lesno industrijsko podjetje »Nova Gradiška«, ki je v resnici kombinat gozdne eksploatacije, kamnoloma, lesne industrije, predelave lesa za industrijo pohištva, je drugo podjetje, ki je izvedlo organizacijo poslovanja po ekonomskih enotah. Pravilnik o premijah, ki so ga sprejeli že ob sprejetju tarifnega pravil-

(Nadaljevanje na str. 5)

OBRAČUN PO EKONOMSKIH ENOTAH V »ZORKI«

Rezultati, ki so jih dosegli v teh podjetjih, kažejo, da bi take metode mogli in morali uvesti tudi v vrsti drugih podjetij. V vseh podjetjih vlada nenavadno zanimanje za to metodo, in sicer prav zaradi doseženih rezultatov.

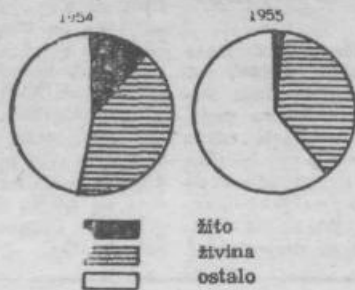
Navedli bomo delne rezultate nekaterih podjetij, ki opravljajo tak obračun, v obdobju prvih devetih mesecev letos.

Kemična industrija »Zorka« iz Sabca je ostvarila plan proizvodnje s komaj 82,8% predvsem zaradi tega, ker proizvodnja nekoga artikla ni izpolnila pričakovane uspeha, pa je vendar znižala skupne stroške proizvodnje (lastno ceno) za skoraj 102 milijona. To znižanje je nastalo predvsem zaradi znižanja

stroškov surovin, materiala in režije. Analiza je pokazala, da so znižali stroške surovin in materiala predvsem pri štirih artiklih, ki jih proizvajajo štiri razne ekonomske enote, in sicer iz naslednjih razlogov: pri prvem artiklu zato, ker je normativ materiala preširok (v l. 1956 ga bo treba menjati), pri drugem razloga niso mogli točno ugotoviti, čeprav domnevajo, da obračun cenitve ni popolnoma točen. Pri proizvodnji tretjega proizvoda so prav tako dosti prihranili na materialu, analiza pa je odkrila, da so veliko količino ambalaže naročili še v letu 1954, obrat pa je obremenjen letos. Analiza je v tem obratu tudi pokazala, da je bila obremenitev z amortizacijo nepravilna,

ZUNANJA TRGOVINA

IZVOZ POTROŠNEGA BLAGA

V obdobju januar—november 1955 je znašal skupen izvoz 63 milijard, uvoz pa 120 milijard din. Če odštejemo uvoz iz tristranske pomoči, znaša drugi uvoz 85 milijard din. Deficit naše trgovske bilance znaša (po odšteti tristranske pomoči) 22 milijard din.

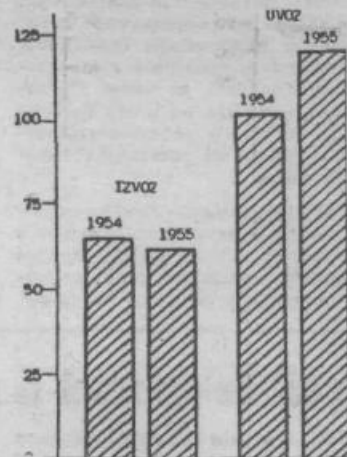
V drugem polletju je bilo razmerje med uvozom in izvozom ugodnejše kakor v prvem, kar vidimo iz naslednjega pregleda (v milijonih):

	Mesečno povprečje I. polletja	Povprečje julij—november
izvoz	5.400	6.400
uvoz	11.400	10.220
razlika	6.030	4.080

Gibanje na zunanje trgovine z naznimi državami nam kaže naslednji pregled:

Države, v katere izvažamo		Države, iz katerih uvažamo	
v milijonih		v milijonih	
1. Italija	10.397	1. ZDA	41.587
2. Zahodna Nemčija	8.945	2. Zah. Nemčija	15.170
3. ZDA	6.364	3. Italija	11.530
4. Vel. Britanija	5.313	4. Vel. Britanija	5.949
5. Avstrija	3.871	5. Avstrija	5.379
6. ZSSR	3.684	6. Holandija	3.663
7. Švica	2.547	7. ZSSR	3.168
8. Turčija	2.544	8. Švica	2.783
9. Brazilija	2.492	9. Brazilija	2.706
10. Francija	2.324	10. Francija	2.636

V milijardah dinarjev

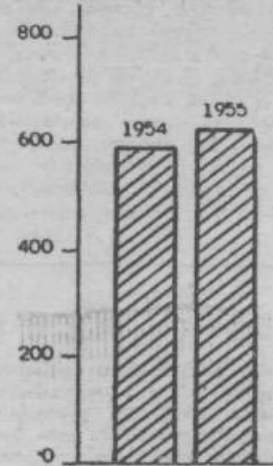
Struktura po državah je v izvozu doživela občutne spremembe. Tako smo imeli ugodnejši razvoj glede na Italijo, ZDA in zlasti na Brazilijo, relativno pa je zmanjšana udeležba Zahodne Nemčije, Francije in zlasti Turčije. Padeč izvoza v Zah. Nemčijo je deloma rezultat nerešenih vprašanj naših terjatev, v Turčijo pa zaradi ukrepov omejevanja uvoza, ki so jih storili pristojni organi te države, da bi popravili zunanje-trgovinsko bilanco.

V uvozu je zgornji del tabele skoraj nespremenjen, medtem ko kaže spodnji občuten porast uvoza iz Švice in Brazilije.

Zanimivo je precej visoko mesto, ki ga zavzema letos v naši zunanji trgovini ZSSR, kar kaže, da se sporazumi, ki smo jih na tem področju sklenili, ugodno razvijajo.

KRATKOROČNI KREDITI

V milijardah dinarjev

	1954	1955	Indeks
Na področju proizvodnje	432	463	107
Na področju prometa	762	258	99
Drugi kratkoročni krediti	38	53	139
SKUPAJ	732	774	106

Tabela kaže stanje odobrenih kratkoročnih kreditov za redna in dopolnilna obratna sredstva gospodarskih organizacij in drugih kratkoročnih kreditov pri vseh bankah in hranilnicah v državi.

Stanje kratkoročnih kreditov na dan 31. oktobra 1955 kaže, da je znesek odobrenih kreditov porastel tudi v tem mesecu, in sicer za 8 milijard din v primerjavi s stanjem na dan 30. septembra letos. Ta porast je v istem mesecu lani znašal 10 milijard din. Porast kredita v septembru in oktobru letos ustreza približno porastu v istih mesecih lani.

Občuten porast drugih kratkoročnih kreditov v primerjavi s stanjem 31. oktobra leta 1954 je treba v dobrem delu pripisati povečanju potrošniških kreditov, ki znaša okrog 8 milijard din.

Premije v gospodarstvu INVESTICIJE BREZ SREDSTEV

(Nadaljevanje s 4. strani)
nika, vsebuje samo splošne postavke. Podroben pravilnik za premije po ekonomskih enotah je že v načrtu. Njihova metoda za določanje premijske osnove je različna od metode v tovarni »Zorka« in bazira v glavnem na procentualni udeležbi pri izvršitvi prihranka. Pri njih je število oseb, ki pridejo v poštev za premije, širše kakor v »Zorki«. Posebnim komisijam pa je često prepuščeno, da lahko z dodatno odločbo konkretno določijo premijo. Načrt pravilnika določa pomembne premije za prihrank materiala, pri čemer pa se zaradi zmanjšanja stroškov materiala ne smejo napraviti večji izdatki za plače. V celoti kaže, da letna premija za posamezno osebo povprečno ne bo preseгла zneska enomesečne plače posameznika.

Podjetje »Frank« iz Zagreba je zelo solidno izdelalo pravilnik o premijah s točkovanjem in s procentualno udeležbo pri znižanju stroškov ali drugih prihrankih. Zaradi preprostosti procesa

proizvodnje so tudi ekonomske enote precej preproste. Kakor v »Zorki« pa so tudi tu postavili gornjo mejo višje premije. V prvih devetih mesecih letos so znižali stroške za okrog 13,5 milijona dinarjev, kar za to tovarno pomeni uspeh, ker ima ta tovarna dolgo tradicijo v proizvodnji kavnega dodatka. Normativne stroške materiala in delovne moči so postavili na tehnično osnovo.

Čeprav gre za prve in še nepopolne podatke, vendar iz njih vidimo, da pri nas take metode lahko koristno uvajamo. S stalnim izpopolnjevanjem metod, ki smo jih že uvedli, lahko dosežemo take metode, ki bodo omogočile stvarno nagrajevanje za stvarno dosežene uspehe. Za nadaljnje uvajanje pa je treba samo dobre volje, strokovnosti in smisla za organizacijo in seveda solidnosti pri izvajanju. Če bomo nalogo tako postavili in izvršili, nas bo prav gotovo privedla do zaželenega smotra.

Nedavno smo začeli izvajati nove, upravičeno ostre ukrepe za omejevanje investicij. Ti ukrepi so povzročili pri nekaterih investitorjih in gradbenih podjetjih določene težave, v glavnem zato, ker se na nje niso pripravili, čeprav so pravočasno vedeli, za kaj gre. Posamezna gradbena podjetja niso mogla niti izplačati plač ter so delavci upravičeno godrnjali. Kako je prišlo do takega stanja?

Da bi to bolje razumeli, nam dovolite kratek uvod. Splošno je znano, da se v zadnjem času borimo proti pretiranim investicijam, ki so delale težave vsemu gospodarstvu in oteževale prizadevanja za ohranitev in izboljšanje življenjskega standarda. Dobri del podjetij, pa tudi nekateri ljudski odbori, so pa še nadalje prekoračevali meje, ki jih je postavil plan in s tem ogražali razen drugega tudi trg in življenjski standard. Tako nismo mogli lani izpolniti plana

zveznih investicij v celoti, plan ostalih investicij pa smo zato prekoračili za polnih 92 milijard.

Zato smo letos izdali določene ukrepe, da bi preprečili nadaljnje prekoračevanje investicij. Razen drugega tudi to, da morajo investitorji ali njihovi garantanti kriti prekoračenja iz prejšnjega leta. Investitorji ali garantanti so morali tudi položiti garantne zneske (5% vrednosti del) za objekte iz splošnega investicijskega sklada.

posebej opozorile investitorje in podjetja na nove predpise. Investitorji so lahko imeli in so tudi imeli dovolj časa, da ustavijo dela in konzervirajo tiste objekte, za katere niso mogli položiti depozitov in izdelati programov. Gradbena podjetja so se lahko pripravila na zmanjšanje del in odpoved izvedbe tistih del za katera niso imela zagotovljenega plačila. Skoraj nihče pa ni v tem pogledu storil ničesar. Menda so nekateri menili, da se bodo lahko »izognili« tudi tem predpisom. Niso se pa jim mogli izogniti. Gospodarstvo je bilo treba zaščititi pred razsništvom. V vrsti primerov so bila sredstva odvzeta, del niso mogli plačati in ne nadaljevati, nekatera gradbena podjetja pa so ostala tudi brez sredstev za plače in drugo. Do tega je moralo priti.

KAKO SO NASTALE TEŽAVE PO IZVAJANJU NOVE UREDBE

Med najpomembnejšimi ukrepi zadnjega časa za omejevanje investicij je bila uredba o investicijskih programih in polaganju depozita. Ta uredba zahteva razen drugega tudi to, da mora vsakdo, ki začne nove investicije, položiti določeno vsoto kot jamstvo, da bo sam trpel posledice, če prekorači planirane izdatke. Ta vsota znaša 10%, 30% ali celo tudi 100%, kar je odvisno od vrste in vrednosti dela. Namen uredbe je bil, da se skupnost zaščiti pred neodgovornostjo posameznih investitorjev ali njihovih garantov, predvsem pa zato, da se zaščiti gospodarstvo v celoti in življenjski standard delovnih ljudi.

V posameznih primerih so, prav zares, nastali tudi nelogični položaji (na primer, da je bil objekt že dokončan, zadnja dela pa niso mogli izplačati, ali da je bilo konzerviranje nujno, pa ni bilo sredstev zanj in podobno).

Take primere bo vsekakor treba reševati, odgovornost zanje pa leži po večini na investitorjih, ki morajo trpeti posledice svojega neodgovornega stališča, predvsem zaradi vztrajnega investiranja denarja, ki ga sploh niso imeli.

Vsi investitorji in vsa gradbena podjetja so vedeli za to uredbu skoraj dva in pol meseca prej, preden je bilo določeno, da se začne izvajati. Uredba je bila objavljena v »Uradnem listu« z dne 18. avgusta, nekatere centralne Narodne banke pa so še

Vendar je treba reči, da nosijo določeno odgovornost tudi vodstva in organi upravljanja v gradbenih podjetjih, ker so tudi ti bili s svoje strani dolžni, da se pripravijo na izvajanje novih predpisov.

F. Vasić-M. Jakić

Božidar Race

OBTOK DENARJA

Tudi v oktobru letos se je nadaljevala težnja ustalitve obtoka denarja na višini okrog 86 do 87 milijard dinarjev. Kakor kaže zgornji grafikon, ne samo da se od januarja do oktobra letos obtok ni povečal, temveč se je celo zmanjšal za 109 milijonov din. Po znatnem porastu obtoka denarja v letih 1953 in 1954, pa kaže obtok denarja letos miren razvoj in se pojavljajo samo manjše spremembe po mesecih, ki so v zvezi s sezonskimi vplivi.

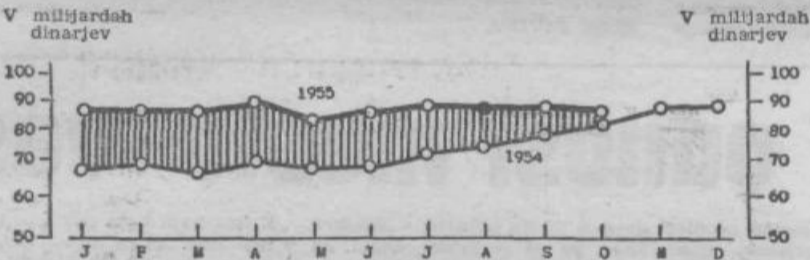
V letu 1955 se torej ni toliko

odrazilo povečanje gospodarske dejavnosti na povečanje obtoka denarja in obveznosti na pokaz, kolikor na povečanje zneska odobrenih kratkoročnih kreditov. Po stanju z dne 31. X. 1954 znaša to povečanje pri obtoku denarja 4%, pri obveznostih na pokaz 2%, pri kratkoročnih kreditih pa 6%.

Tudi gotovinski promet glede na družbeni sektor kaže v prvih desetih mesecih leta 1955, v primerjavi z istim obdobjem lani, občuten porast.

	v milijardah din		
	1954	1955	Indeks
Dohodki prebivalstva	464	556	120
Izdatki prebivalstva	450	557	124

Treba je poudariti, da so v letu 1955 dohodki prebivalstva nekoliko manjši kakor pa izdatki, medtem ko je bilo v letu 1954 obratno, dohodki prebivalstva so bili mnogo večji od izdatkov, kar je vplivalo na porast obtoka denarja letos.

Kakor smo že poudarili v številki 5 »Naše skupnosti«, na strani 5, je v avgustu in septembru, pa tudi v oktobru prišlo do določene neravnovesja pri potrošniških zaradi neutemeljenih domnev o povečanju nivoja plač in cen v naši državi. Čeprav je ta neravnovesje že zdavnaj mimo, vendar se njeni rezultati še odražajo v podatkih za oktober, ki kažejo, da so ljudje tudi v tem mesecu dvigali vloge, čeprav v manjšem obsegu in da je bilo več dvigov potrošniških posojil z namenom večjega nakupa blaga.

Stanje hranilnih vlog je v oktobru v primerjavi s stanjem z dne 30. septembra upadlo za komaj 22 milijona din, medtem ko je v septembru znašalo zmanjšanje v primerjavi z 31. avgustom 251 milijonov din. Po ljudskih republikah imamo v stanju hranilnih vlog v oktobru naslednje spremembe:

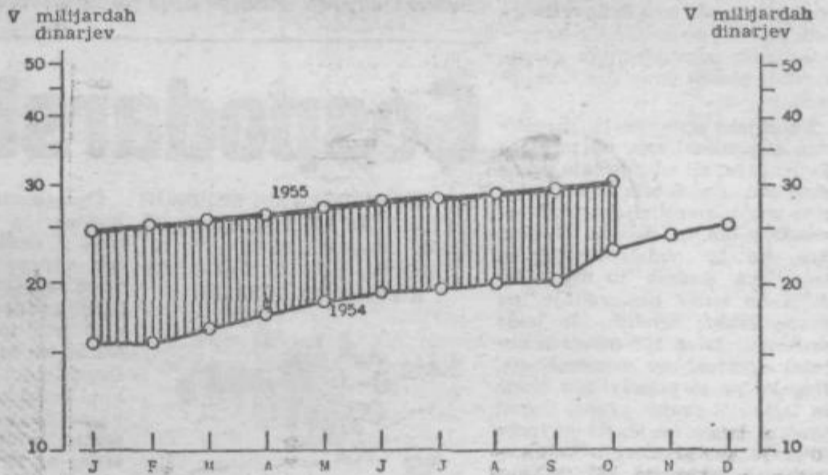
	Stanje hranilnih vlog v milijonih din		
	30. XI. 1955	31. XI. 1955	+ ali -
Skupaj	12.778	12.756	-22
Srbija	4.410	4.384	-26

	2.771	2.762	- 9
Hrvatska	3.478	3.476	- 2
Slovenija			
Bosna in Hercegovina	902	913	+ 11
Makedonija	980	979	- 1
Črna gora	237	242	+ 5

Torej se je že v oktobru začelo dvigovanje hranilnih vlog zmanjševati, in to v listih republikah, v katerih je bilo v avgustu in septembru najmočnejše (LR Slovenija, Hrvatska in Srbija).

Na dan 31. oktobra 1955 je bilo stanje hranilnih vlog za 4.642 milijonov din ali za 57% večje kakor pa stanje lani.

POTROŠNIŠKA POSOJILA

Kakor kažejo začasni podatki, je s stanjem z dne 31. oktobra leta 1955 znesek potrošniških posojil dosegel svojo najvišjo točko, okrog 30,8 milijarde din (pri bankah in trgovski mreži skupno). Ta znesek predstavlja malo več kakor enomesečno skupno plačo, ki po podatkih o dohodkih prebivalstva od družbenega sektorja, znaša za oktober 27,8 milijard din. Če bi bili vsi delavci in uslužbeni dolžniki po potrošniških posojilih, tedaj bi dolgovali banki ali trgovski mreži povprečno eno plačo. Število potrošniških posojil pri bankah in pri trgovski mreži (toda brez posojil, ki jih je dala ta iz svojih obratnih sredstev) pa je na dan 31. oktobra leta 1955 znašalo 1.416.383. Tako bi povprečen znesek vsakega posojila znašal okrog 20.000 din.

Kakor je znano, se dajejo posojila po pravilu na eno, dve in

tri leta, do pet let pa izsetjenjem-povratnikom. Na podlagi stanja z dne 31. oktobra leta 1955 daje razdelitev teh posojil (brez posojil, ki jih je odobrila trgovska mreža in svojih obratnih sredstev) naslednji pregled:

Rok	Število posojil	Znesek dolga v milijon. din	Povprečni znesek enega posojila v din
Do 1 leta	929.538	11.925	12.954
Do 2 let	293.012	4.250	20.335
Nad 2 leti	286.178	12.216	42.686
Iztoženo	6.660	111	6.000
SKUPAJ	1.416.388	28.502	20.123

Potrošniška posojila so v primerjavi z istim stanjem lani porasla za 7,7 milijard din ali za 34%, kar pomeni občuten porast.